

Pótlások Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának I-III. kötetéhez

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR BIBLIOGRÁFIAILAG MÉG LE NEM ÍRT
RÉGI MAGYAR NYOMTATVÁNYAI

(Első közlemény)

FAZAKAS JÓZSEF

Szabó Károly klasszikussá vált bibliográfiái művének első kötete több mint nyolcvan évvel ezelőtt, 1879-ben látott napvilágot. Már akkor látszott — s ezt maga a szerző is kifejezte munkája előszavában —, hogy a felkutatott bibliográfiai adatok, illetőleg az ismert régi magyar könyvek száma az elkövetkezendő évek során nagy mértékben gyarapodni fog. A Magyar Könyvszemle 1878. évi folyamának utolsó számában már megjelentek az első pótlások, Fraknoi Vilmostól és magától Szabó Károlytól is, aki felhívással fordult a magyar irodalom barátaihoz, hogy közöljék újabb felfedezéseiket és megállapításaikat akár közvetlenül vele, akár a Magyar Könyvszemlében, hogy a régi magyar könyvekről minél több adat válhassék a magyar tudományos élet közkincsévé. Az említett két közlemény sorszámmal ellátva kezdte el az új adalékok ismertetését. Ettől kezdve a Magyar Könyvszemle rendszeresen közölt régi magyar nyomtatványokra vonatkozó adalékokat, folytatólagosan jelezve azok tételszámát. Ezek a közlemények az 1892/93. évi kötettől kezdve *Magyar Könyvesház (Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához)* címmel, önálló rovattá válva jelentek meg a folyóirat hasábjain, egészen 1931-ig bezárólag. A Magyar Könyvszemle a jelzett félszázad folyamán összesen 1053 sorszámmal ellátott adalékkal gyarapította Szabó Károly háromkötetes művét, amely számból az RMK I-re 580, az RMK II-re 315 és az RMK III-ra 158 tételenyi gyarapodás jutott. 1931 után már csak egyes cikkek keretében kaptunk híradást újabb adalékokról.

A Magyar Könyvszemlén kívül más folyóiratok is hozzájárultak az anyag gyűjtéséhez, illetőleg közléséhez, számos adalék jelent meg ezenkívül nyomtatott katalógusokban, különböző bibliográfiai kiadványokban és egyéb könyvekben is. Ezeknek az adalékoknak az összegyűjtésére Sztripszky Hiador tett kísérletet 1912-ben, *Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár c. munkájának I—II. kötetéhez* c. művével. Az azóta eltelt félszázad alatt napvilágra került számos régi magyar nyomtatvány azonban újabb összesítést, sőt ennél már jóval többet, egy új, kiegészített és helyesbített régi magyar bibliográfia kiadását várja. Az Országos Széchényi Könyvtár kezdeményezésére a Magyar Tudományos Akadémia meg is tette már az előkészítő lépéseket ebben az irányban, és reméljük, hogy a tervezett bibliográfia kiadása mielőbb meg is fog indulni.

Az Országos Széchényi Könyvtár a Magyar Könyvszemle említett rovatának megszűnése óta eltelt három évtized alatt számos régi magyar könyvvel gyarapodott és régebbi szerzeményei között is még több olyan

nyomtatványa van, amelyekről annak idején nem jelent meg bibliográfiai leírás, vagy azért, mert kolligátumokban lappangtak, vagy azért, mert nem voltak könnyen meghatározhatók. Ezeknek az újonnan felbukkant, illetőleg újabban meghatározott nyomtatványoknak a leírása immár elodázhatatlan feladattá vált, s ezért az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve fogja folyamatosan közzétenni azokat. Ezzel az új bibliográfia számára is előkészítő munkát végzünk, hiszen a tervezett új kiadványnak — az anyag erősen megnövekedett terjedelmére való tekintettel — valószínűleg nem lesz módjában minden egyes nyomtatványról részletes betűhív leírást adni, hanem csak utalni fog a másutt már megjelent részletesebb leírásokra, ebben az esetben pedig szükség lesz arra, hogy lehetőleg minden régi magyar nyomtatványról legyen már valahol részletező és a bibliográfiai követelményeknek mindenben megfelelő leírás, amelyekre ott — mint ellenőrizhető forrásokra — utalni lehessen.

Közleményeink itt következő első sorozatában 22 mű leírását, illetve meghatározását adjuk, szükség esetén részletes indokolással. Adalékaink közé olyanokat is felveszünk, amelyekben korábbi téves meghatározásokat helyesbítünk, jelen sorozatunkban pedig egy olyan kiadvány is ismertetésre kerül, amelyről eddig csak külföldön jelent meg híradás.

*

1.

[N É M E T Ú J V Á R] [1 5 8 4].

[Ó és új kalendárium az 1585. esztendőre.] 8°.

Könyvtáblából kiáztatott, címlap nélküli, nyolc levélnyi töredék (C-iv). Fraknói Vilmos 1878-ban ismertette már, mint hely nélküli nyomtatványt, de tévesen 1591-re datálta. Az ismertetés — két lap hasonmásával együtt — a Magyar Könyvszemlében jelent meg, az 1878. évi folyam 265—266. lapjain. Töredékünk így Sztripszkynél is az 1591. évnél szerepel, I. 1830/37. szám alatt. Naptárunk új naptári részének vasárnapi betűje (F), valamint a régi naptár vasárnapi betűje (C) egyeznek ugyan az 1591. évi hiteles naptárak vasárnapi betűivel, de a húsvét idejétől függő vasárnapi sorszámaik már nem esnek egybe az 1591. év vasárnapi sorszámaival. A régi naptárakban a pünkösd után következő vasárnapokat a Szentháromság vasárnapjától kezdve megszámozták. Ez a sorszám a mi töredékünkben is megvan, és — bár példányunk csak augusztussal kezdődik — ebből a sorszámozásból következtethetünk a húsvét pontos idejére, a naptárak meghatározásához szükséges legfontosabb adatok egyikére. Ezt a sorszámozást a Missale Romanum behozatala után, vagyis a XV. század második fele óta általában Szentháromság vasárnapjával kezdték. Töredékünkben azonban nem így van. Itt szeptember 1. például 11. vasárnapnak van jelölve, holott olyan naptár egyáltalában nincs, amelyikben ilyen számítással szept. 1-re esnék a 11. vasárnap. Ez csak úgy lehetséges, hogy a Szentháromság vasárnapját követő vasárnapot vették elsőnek és úgy folytatták a számozást, amint ezt a középkorban szokták volt. Ugyanilyen számozást találunk egyébként Farkas Imre 1609., 1611. és 1614. évi keresztúri naptáraiban is, amelyek — amint látni fogjuk — a mi naptártöredékünk által itt képviselt naptársorozatnak későbbi tagjai. Ezzel a középkori számításmóddal megállapítható, hogy naptárunk a húsvét ideje szempontjából

csak az 1585. évre szólhat, mert a nyomdai kiállítás a naptárilag lehetséges egyéb, jóval későbbi évek számításba vételét már nem engedi meg.

Töredékünk nyomtatója Manlius János, amit a betűk és a keretdíszítés egyaránt bizonyítanak. Majdnem egyező keretdíszítés látható Manlius utódjának, Farkas Imrének 1609-re és 1611-re kiadott naptáraiban is. Az egyik keretdíszilem Manlius saját nyomtatványában is megtalálható (Beythe István: Az evangéliomok magyarázati. Németújvár, 1584. RMK I. 211., 311a lap). Ugyanebben a nyomtatványban megtalálhatók töredékünk antikva és kurzív betűtípusai és számjegytípusai is. Minthogy Manlius e naptár nyomtatásakor Németújvárott működött, ez a naptár is németújvári nyomtatványnak tekinthető.

Manliusnak eddig — külföldi naptárait nem számítva — három hazai naptára ismeretes, egy 1584-re és egy 1593-ra szóló magyar nyelvű és egy 1584-re szóló német nyelvű kalendárium. Az első kettő a körmendi Batthyány-könyvtár tulajdonában volt, de a második világháború után nyomuk veszett, a harmadikat Borsa Gedeon fedezte fel 1955-ben, a soproni Állami Levéltárban. (Ld. Magyar Könyvszemle. 1892/93. 221—222. l., ill. 1955. 114—118. l.) Bizonyára igaza van Sennowitz Adolfnak, aki Manlius János c. monográfiájában (Bp. 1902.) azt a véleményét fejezi ki, hogy Manlius folyamatosan adott ki naptárakat (89. l.). Ez a most ismertetett töredék így jelenleg egyetlen hozzáférhető tagja ennek a régi magyar kalendáriumsorozatnak, amelyet Manlius halála után utódja, Farkas Imre tovább folytatott. Farkas Imre Sopronkeresztúron és Csepregen megjelent naptáraiból több darab is maradt reánk, amelyekből néhány az Országos Széchényi Könyvtárban is megvan.

Nyomtatványunk kalendárium-része — amelyen túl töredékünk nem terjed — és valószínűleg a címlap is az 1584-re szóló német nyelvű naptárhoz és Farkas Imre naptáraihoz hasonlóan fekete-vörös nyomással készült.

(Jelzete: RMK I. 217a)

2.

[WIEN] [1606?]

Balassi Bálint: [Campianus Edmondnak ... Tíz magyarul írott okai.]

8°,)^s A^s — G^s H^s = 8 sztl. lev., 107 (helyesen 110) sztt. lap és 5 sztl. lev., amelyből 2 üres. Példányunk címlapja hiányzik.

Edmund Campion, angol jezsuita mártír munkájának a fordítása. A fordítást a költő — váratlanul közbejött halála miatt — nem tudta befejezni, s így az utolsó három *okot* a könyvecske kiadója, Dobokay Sándor jezsuita lelkész ültette át magyar nyelvre, aki egyébként Balassi gyóntatója volt. A Forgách Zsigmondhoz intézett ajánlás Bécsből van keltezve, 1606. augusztus 15-én. Ez az ajánlás egyébként azonos a már ismert és 1607-ben megjelent második kiadásban levővel. A Szabó Károly által leírt 2. kiadás (RMK I. 405.) különben a most felbukkant 1. kiadásnak javított változata, ami abból is látszik, hogy az első kiadás végéhez függesztett, két és fél lapra terjedő Errata-ban felsorolt 35 sajtóhiba majdnem mind ki van javítva a 2. kiadásban. Példányunk egyébként megtévesztően hasonlít a 2. kiadáshoz, úgyhogy semmi kétségünk sem lehet afelől, hogy ez is Margaretha Formica, vagyis Leonhard Formica özvegyének a nyomdájában készült, mégpedig valószínűleg még 1606-ban.

Megjegyzendő, hogy az eddig is ismert 2. kiadás egyetlen magyarországi példánya ugyancsak az Országos Széchényi Könyvtár birtokában van.

(Jelzete: RMK I. 402a)

3.

[KERESZTÚR] [1613].

[Kalendárium magyar nyelven az 1614. esztendőre.]

8°, 13 levélnyi töredék. A naptár címlapja is hiányzik, de a Prognosticon meglevő töredékeiben chronogrammként és kiírva is szerepel az 1614. év. A naptári rész töredékeinek a Prognosticon töredékeihez való tartozását különben igazolja az, hogy a naptári rész valóban egyezik az 1614. évi hiteles naptárral mind a vasárnapi betű, mind a húsvét idejét meghatározó vasárnapi sorszámozás szempontjából. Töredékünk — nyomdai kiállítását tekintve — megegyezést mutat a Farkas Imre által Keresztúron nyomtatott, 1611. évre szóló kalendáriummal, mind a hónapábrázolások, mind a körzetekből összeállított keretdíszítés, mind a betűtípusok szempontjából, és ahhoz hasonlóan ez is fekete-vörös nyomású. Kalendáriumunk tehát Keresztúron készült, Farkas Imre nyomdájában, 1613-ban.

(Jelzete: RMK I. 448a)

4.

BÉCS 1615.

Lépes Bálint: AZ MI V- | RVNK IESVS | CHRISTVSNAK, | kegies
meg valtonknak, | tellyes eleteről valo rőuid | imadfgokban foglalta- | tot
aitatos elmelke- | defek. | KIKET AZ ZENT | EVANGELIOMNAK BI- |
zonyos helybeol egyben | szedet. | LEEPES BALINT, | Nittraj Púfpók. |
Beczbe nyomtattatot Formika | Mathe altal, | ANNO M.DC.XV.

12°. Könyvtáblából kiáztatott töredék, csupán az első ív (24 l.) van meg, az is erősen sérült. Ajánlja a szerző Bosnyák Tamás és felesége, Kenderesy Mária gyermekeinek, Tamásnak, Istvánnak, Zsófiának, Juditnak és Katalinnak, Bécsben, Gyümölcsoltó Boldogasszony napján, az 1615. esztendőben.

Más kiadása: Prága 1615. (Ebből csak egyetlen példány ismeretes, a budapesti egyetemi könyvtaré, amelyben a címlap és az ajánlás utolsó levelei hiányoznak. Töredékünk a prágai kiadás valószínű címének és az ajánlás szövegének a rekonstrukciójára, illetőleg kiegészítésére is alkalmas.)

(Jelzete: RMK I. 453b)

5.

LÖCSE 1632.

Szép | *IMADSA-* | GOS KÖNY- | vecske, | *Embernek minden-*—
nemű lzűkfegeben valo szép | hasznos és aitatos Könyörgések- | kel és
Isteni Dicsiretekkel, mo- | ftan uyjonnan fel ekelfsitet- | tet és őrgöbitet- |
tet. | *NYOMTATTA-* | tot *Löcsen, Brewer* Lő- | rintz által. | 1632.

18°, A¹² B⁸ C⁸ D¹⁰ E⁸ F¹⁰ G⁸ H¹⁰ I⁸ K¹⁰ L⁸ M¹⁰ N⁸ O¹⁰ P⁸ Q¹⁰ R⁸ S¹⁰ T⁸ V⁸ =
1 sztl. lev. + 347 l. + 3 sztl. lev.

A *-gal jelzett részek vörös nyomásúak.

(Jelzete: RMK I. 624a)

Erdőbényei Deák János: JANUA | LINGVARVM | Bilinguis, | Latina & Hungarica. | *Sive* | MODVS AD INTE- | GRITATEM LINGVA- | RUM COMPENDIO COGNOS- | cendam maximè accomodatus: | ubi sententiarum selectiorum | Centurijs duodenis omnia fun- | damentalia, necessaria, & frequentiora | vocabula femel, fineque repetitio- | ne comprehenduntur. | *Praecedente* | Dictionario. | ALBAE-JULIAE, | M.DC.XXXV.

8°, A⁸-T⁸V² = 10 + 297 l. + 1 sztl. üres lap. Elül: címlap, körzetekből álló keretdíszszel, ajánlás I. Rákóczi György két fiától, Györgytől és Zsigmondtól, akik a munka összeállításában a szerkesztő segítőtársai voltak, Prooemium és Ad lectorem a szerkesztőtől: 10 sztt. l. A Rákóczi-fiúk ajánlása „ALBAE-JULIAE. Anno aerae | Christianae. 1634, die 3. | Mensis Maij.” kelt. Mivel Szabó Károly két későbbi kiadásból már ismerte ezt az ajánlást, az első kiadást az ajánlás kelte alapján 1634-re tette. (Ld. Magyar Könyv-Szemle. 1882. 84. l.) A jelen kiadás felbukkanásával kérdésessé válik, hogy vajon megjelent-e az ajánlás keltének évében az első kiadás, vagy pedig késlekedett a nyomda és csak a következő évben került ki sajtó alól a tankönyv. Ha mégis megjelent már 1634-ben, akkor példányunk bizonyára az első kiadásnak új évszámmal ellátott címlapvariánsa.

Későbbi kiadások: Bártfa 1641. (Magyar Könyvszemle. 1924. 95. l. és 1929. 217. l.); Lócse 1641. (Szabó Károly: Régi magyar könyvtár. II. 579.); Nagyvárad 1654. (Szabó Károly: Régi magyar könyvtár. I. 899. és II. 819.).

(Jelzete: RMK I. 644a)

AZ | *MDCXXXII* | Elztendõre való | *CALENDA* | RIUM. | Az mely Biffextilis utan masodik | *SZEREZTETET AZ* | Kefmårhon lakozo DAVID | FROLICHIUS Mathemati | cus Doctor által, és Ez Magyar Or | fzagh és Erdeli Egbez [!] fzorgalma- | toffan alkotmazztatot. [!] | *CSEPREGBEN.* | Nyomtattatot Farkas Imre | által.

8°, 2 sztl. lev. + A⁸B⁸C⁸D² /// lev. = 28 /// sztl. lev. — Megvan a címlap, az ezt követő levél, továbbá a B₁, B₄₋₈, B₈ és D₁₋₂ lev. A címlap szélesebb, a nap-tári rész levelei keskeny szalagdíszszel vannak keretelve.

A *-gal jelzett részek vörös nyomástak.

(Jelzete: RMK I. 725a)

Comenius, Johannes Amos: JOH. AMOS. COMENII | IANVA | LINGVAE LATINAE | referata aurea. | *Sive*, | SEMINARIUM | Linguae Latinae & Scientiarum | omnium. | HOC EST, | Compendiosa LATINAM

& aliam | quamlibet Linguam, unà cum Scientiarum & | Artium funda-
 mentis, perdiscendi Metho- | dus, sub Titulis centum, Periodis mille |
 comprehensa. | Et in usum Scholae Varadiensis, juxta Belga- | rum editionem
 postremam, accuratam & au- | ctam, in Hungaricam Linguam | translata,
 Per | STEPHANUM BENJAMIN SZILAGYI, | ejusdem Scholae Rectorem. |
 AEltimat ut sapiens precio, non pondere gemmas: | Utilitate probat sic
 quoque mentis opus. | LEUTSCHÖVLAE, | typis Laurentij Breveri, 1643.

Hozzányomatva :

J. A. COMENII | JANUAE | Linguae Latinae | VESTIBVLVM, |
 Primum | In usum Illuftris Paedagogei | ALBENSIS | Hungaricè redditum. |
 Deinde | Orthodoxarum in Hungaria | Scholarum | Ufui | accomodatam. |
 LEUTSCHOVIAE, | Typis Laurentii [!] Breveri, | M.DC.XLIII.

8°, A^s—S^s = 6 sztl. lev. + 220 l. + 8 sztl. lev.; 3 és fél sztl. lev. + 32 (helye-
 sen 33) l. Elül: címlap, körzetekből és lécekből összeállított keretdíszítéssel, latin
 nyelvű üdvözlővers, „G. V. S. S. Th. D.” aláírással, a szerzőhöz, Institutio didac-
 tica: 6 sztl. lev., a főmű végén indexek: 8 sztl. lev.; a függelék a Q₅ levéllel kez-
 dődik, elül: címlap, más körzetekből és lécekből álló kerettel, Candido lectori
 Piscatortól, „Albae Ju- | liae Calendis Maji Anno M.DC.XLI.” keletve és
 Informatio ad informatores puerorum: 3 és fél sztl. lev. — Példányunkból az S₁
 levél hiányzik.

A Janua első magyar kiadásának az ugyancsak 1643. évi nagyváradi kiadást
 tartjuk, mert amint a címlapon is olvasható, Comenius e munkáját Szilágyi Ben-
 jámin István a váradi iskola számára adta ki magyar fordítással ellátva, mint ennek
 az iskolának a rectora. Bizonyára annak nyomán készült ez a lőcsei és a szintén
 1643-beli bártfai kiadás is. A Janua ezt követőleg még több kiadásban is meg-
 jelent. A Vestibulum először minden bizonnyal Gyulafehérvárt jelent meg, Pis-
 cator 1641. május 1-én kelt előszavából következtetve valószínűleg még 1641-
 ben. A magyarországi református iskolák számára készült első kiadás viszont
 a váradi 1643. évi lehetett, amelyet azután számos más kiadás is követett.

(Jelzete: RMK I. 742a—742b)

9.

KASSA [1657].

Neubarth, Christoph: Uj és O | *KALENDA- | RIOM,* | Christus
 Urunk Izületéle után. | *1658.* | Magyar-Országgra, Erdelyre, és | szomszéd
 helyekre alkal- | maztattot | *NEUBARTH CHRISTOPH* | Theol. és Astron
 által. | *CASSAN.* | Nyomtattatot SEVERINI MARCUS által.

16°, 40 sztl. lev. és 35 közbekötött üres levél egykorú bejegyzésekkel.

A *-gal jelzett részek vörös nyomásúak.

(Jelzete: RMK I. 930c)

Neubarth, Christoph: Uj és O | *KALENDA- | RIOM,* | Christus Urunk Izüle- | téle után való | *1660.* | avagy, Szökő Elztendő. | *Mellyet mostan Magyar és Er-* | dély Országgra, és egyéb szom- | széd helyekre alkalmaz- | tatott | *Neubarth Christoph,* | Theologus és Astrologus. | Lőtsén, Brevier Lőrintz által.

16°, 40 sztl. lev. és 12 közbekötött üres levél egykorú feljegyzésekkel.

A *-gal jelzett részek vörös nyomásúak.

(Jelzete: RMK I. 957a)

Szily András: ISTENSEGBEN | ÖLTÖZÖTT EMBER. | Rom. 13. v. 14. | AZ AZ, | A' DÜCSÖSSEGES | PÁDVAI SZENT | ANTALROL | VALO | PRÉDIKÁCZIÓ: | MELLYET | Elme faratsága után, élő-nyel-vel-is el-mondott, | TEKENTETES, ES NAGYSAGOS | SZILI ANDRÁS, | Scopiai Püspök, Föld-vári Apátur, Elztergami | Kánonok, Császár, és Koronás Király Urunk | ő Felsege Tanátsa: | Ugyan azon | SZENTNEK A' NAPJAN, | A' | Nagy-Szombati Szent Ferencz Szerzetinek Klaftromi | Templomában, Sz. Iván havának 13-dik napján. | NAGY-SZOMBATBAN, | Nyomatattatott az Academiai Betűkkel. M.DC.LXXVIII.

4°, A⁴—C⁴D³ = 15 sztl. lev. A szerző ajánlja Szelepcsényi György esztergomi érseknek.

(Jelzete: RMK I. 1226b)

[*Szily András* prédikációja Loyolai Szent Ignác ünnepére.]

4°, A⁴—D⁴E¹ = 3 sztl. lev. + 28. l. Példányunk címlapja hiányzik. A nyomtatvány egy Loyolai Szent Ignác ünnepére írt prédikációt tartalmaz. A szerző Pálffy Tamás nyitrai püspöknek ajánlja munkáját. Minthogy Pálffy 1671-ben lett nyitrai püspök és 1679-ben meghalt, a prédikáció e két év közti időben jelent meg. A megjelenés ideje azonban egészen pontosan megállapítható az ajánlásból, ahol (az A₂ levél versoján) azt írja a szerző, hogy „minapiban a túllemki-hirefitetett Pádvai dücsösleges Szent Antalnak Iftenes Embersége után, annak az Angyali Híres, Nagy fzolgának [t. i. Loyolai Szent Ignácnak] fogtam dicséretihez”. A Szent Antalról szóló prédikáció 1678. június 13-án hangzott el, amint ez a nyomtatásban megjelent beszéd címlapján olvasható (*Szily András: Istenségben öltözött ember ... , azaz ... Pádvai Szent Antalról való prédikáció. Nagyszombat 1678.*). A Szent

Ignácról szóló prédikáció szövegéből (2—3. lap) viszont megállapítható, hogy ezt az újabb beszédet Szent Ignác ünnepén mondta el Szily András, amely július 31-ére esik. Ezt az időpontot az is megerősíti, hogy a szónok a „nyári Canicularífi üdönek ... hevítő ... mivóltát” is szóvá teszi beszédében (2. lap). Így tehát a prédikáció elmondásának napja 1678. július 31. volt, és bizonyára nem sokkal azután adták ki nyomtatásban. A betűtípusok, az iniciálék és a nyomdadíszek alapján megállapítható, hogy a nyomtatvány a nagyszombati egyetemi nyomda terméke. (A nyomdameghatározás helyességének ellenőrzése végett ld. a következő nyomtatványokat: Szily András: Az keresztény bírának ... tüköre. Nagyszombat 1681., [Csete István]: Duodecim Stephani heroës Ungariæ. Tyrnaviæ [1681.], Coelius Pannonius, Gregorius: Collectanea in sacram Apocalypsin D. Joannis apostoli et evangelistæ. Tyrnaviæ 1682.)

(Jelzete: RMK I. 1226c, az RMK I. 1513. jelz. kolligátumban)

13.

NAGYSZOMBAT 1679.

Szily András: TITULUS: | Magyar-Orfzág Nagy | PATRONAJA |
 BOLDOGSAGOS | SZÜZ SZENT NAGY | ASZSZONYUNK | Mennyei
 Triumphuffa, | AZ AZ | PRAEDIKATIO, | MELLYET | Nagy Boldog
 Alfzöny | Napján Szombati Szent Miklos | Pülpök Templomában praedi-
 kállot. | SZILI ANDRAS, | Scopiai Pülpök Földvári Apátur, és Császár, |
 s' Koronás Király Urunk ð Felsege TANACSA. | NÁGY-SZOMBAT-
 BAN, | Nyomtattatot az ACADEMIAI Betűkkel. | Anno MDC.LXXIX.

4°, A⁴—D¹ = 4 sztl. lev. + 22 l. + 1 sztl. (üres) lev. A szerzőnek Széchenyi György kalocsai érsekhez intézett latin nyelvű ajánlásával.

(Jelzete: RMK I. 1241a)

14.

[K O L O Z S V Á R] [1 6 8 2].

[Kalendárium magyar nyelven az 1683. esztendőre.]

16°, A⁸—E⁸(?) = 40 sztl. lev. és 10 közbekötött üres levél, egykorú feljegyzésekkel. Példányunk csonka, hiányzik a címlap, az A₈ és az E₈ lev., amely utóbbi valószínűleg a nyomtatvány utolsó levele volt. A naptár éve az asztrológiai rész címlapján megtalálható, de maga a kalendárium különben is megegyezik az 1683-ra szóló hiteles naptárral, s így példányunk két részének összetartozása a széteső levelek dacára is bizonyos. A nyomtatás helyét illetőleg megállapítható, hogy kalendáriumunk a kolozsvári Veresegyházi Szentyel Mihály nyomdájának terméke, amit ennek a nyomdának 1682-re szóló fennmaradt naptára kétségbevonhatatlanul bizonyít. Nemcsak a betűk és a különleges naptári jelek egyeznek, hanem egyes részek — mint például a nyomtatvány végén található „MÁGYAR CRONIKA” c. fejezet hét első levele — teljesen azonos szedés alapján készültek. A kalendárium-rész, az asztrológiai rész címlapja és minden bizonnyal a nyomtatvány főcímlapja is — az 1682. évre szóló kolozsvári naptárhoz hasonlóan — fekete-vörös nyomású.

(Jelzete: RMK I. 1299a)

Heyden, Sebald: FORMULAE | PUERILIUM | COLLOQUI- | ORUM,
LATINO- | GERMANICO-UN- | GARICAE, | Pro primis Tyronibus | Icri-
ptae, | *Per* | SEBALDUM HEIDEN. | *Ad Nasutum Lectorem*. | Consultum
pueris volumus, Nasute valetō: | Quaeritur hic fructus, gloria nulla mihi. |
CIBINII. | Impenlis, Agnethae Jüngling: | Imprimebat Johann. Barth.
1693.

8°, A⁸B⁸C⁸ /// = 24/// sztl. lev. A végéről kb. 3—4 levél hiányzik, közben az A₃ és az A₆ lev. sincsen meg. A beszélgetések latin nyelvű szövegei antikva, a német nyelvűek fraktur és a magyar nyelvűek kurzív betűkkel vannak szedve. A címlapon Nagyszében címerét ábrázoló fametszet látható.

(*Jelzete*: RMK I. 1448a)

KERESZTYEN | CATECHIS- | MUS, | Az az: | A' Keresztyéni hit-
nek ágazati- | ra való rövid tanítás, Kérdések | és Feleletek által. | Melly
moftan a' Kérdéseknek 's Fe- | leleteknek summás értelmekkel, és | azok-
ban foglaltatott dolgokat fel-fejte- | gető kérdezkevéekkel, 's némelly |
fzükséges magyarázatokkal; a' Izent | Irásbéli bizonyságoknak egészlzen |
való le-írásával, végre a' Catechi- | záláfra való út mutatással ujjobban |
meg-jobbbitva s' öregbitve ki- | botsáttatott. | *E' kis formában ki-botsát-
tatott* Ca- | techesis: *mindenekben edgyez az előbbi | öregebb formában ki-bocsát-
tatott* | Catechefiffel. | DEBRECZENBEN, | *Nyomat*: VINCZE GYÖRGY
által. | Anno 1701.

12°, A¹²—L¹² M⁶ = 6 sztl., 227 sztt. és 43 sztl. l. A Heidelbergi Káté Szárászi Ferenc által készített fordításának átdolgozott kiadása.

(*Jelzete*: RMK I. 1622a)

A' | SZ. DAVID PRO- | FÉTÁNAK ékes Rythmusú | SOLTARI- |
VAL | ÉS A' SOLTÁROKBOL | Izereztetett | DITSERETEKKEK, | If-
tenes ÉNEKEKKEK, | és HYMNUSOKKAL | tellyes KÖNYV. | Ezek
után vannak egy néhány | áhítatos IMADSAGOK. | *Melly most újjobban jó |
rendben vétettett, és az | előbbeni fogyatkozásoknak meg- | jobbittatásával
ki-botsát- | tatott.* | LŐTSÉN, | *Nyomat*. 1701. *Eszten*.

12°, A¹²—Ff¹² = 2 sztl. + 674 sztt. + 20 sztl. l. Az utolsó levél, amely példányunkból hiányzik, bizonyára üres volt. Példányunk a címlapon jelzett zsolnári részt és az imádságokat nem tartalmazza. A mű elé kötött 8 levélen egykorú kézírással egyházi énekek szövegei találhatóak.

(Jelzete: RMK I. 1636a)

18.

DEBRECEN 1703.

A' | SZ. DAVID PROPHE- | TANAK ékes Rythmufú | SOLTARI- | VAL. | Es a' SOLTAROKBÓL | Izeretett | DITSIRETEKKEL, | 's egyéb | Iftenes ENEKEKKEL, | és HYMNUSOKKAL | telles Könyv. | Ezek után vannak egy-né- | hány áhitatos IMADSÁGOK, | *Melly most ujobban fok hibás* | *Verfeknek jó rendbe való vétet-* | *tetésekkel meg-jobbitván ki-* | *botsátattott.* | DEBRECZENBEN, | VINCZE GYÖRGY által. | 1703. *Efzt.*

Az első rész a himnuszokat és a dicséreteket tartalmazza. Ezután következnek a hangjegyekkel kísért zsolnárok, külön címlappal:

A' SZENT | DAVID | KIRALYNAK | ES | PROFETANAK | Száz ötven | SOLTARI; | A' FRANCIAI nóták | Izerint MAGYAR ver- | lekre forditattak | MOLNAR ALBERT | által. | *Mellyek most ujonnan ki-* | *nyomtatattak* | DEBRECZENBEN. | VINTZE GYÖRGY | által. M.DCCIII. | 2: Sam. 13. l. | *Dávid az Ifai fia, a' Jákób Istenének felkent Ki-* | *rállya, gyönyörűséges ének Izerző volt Izraelben.*

E címlap szövege az évszámig bezárólag képes keretdíszbe van foglalva. A zsolnárok mutatótáblája után következnek a „BUZGO IMADSÁGOK”, majd a „Kisedeknek való | CATECHISMUS. | ... (*Mellyet SIDERIUS JANOS néhai | Tarizali Prédikátor írt.*)”.

12°, A¹²—C¹², A¹²—T¹²; A¹²—R¹² S⁶; (a)¹² = [2] 69 [3] 443 [11]; [4] 376 [6] 34; [24] l.

(Jelzete: RMK I. 1667a)

19.

BRASSÓ [1557].

[Ocoih mic slavonesc.] Ó-egyházi szláv nyelvű, román görög keletiek számára készült, cirillbetűs énekeskönyv, ún. kis oktoékhosz.

A nyomtatvány román nyelvű leírását Ioan Bianu közölte az Analele Academiei Române 1909—1910. évi folyamában, a 2. sorozat 32. kötete Desbaterile c. részének 17—18. lapján. Erősen csonka, kolofon nélküli példányunkat a Román Akadémia példányáról készítettett mikrofilm alapján azonosítottuk. Amint a kolofonból is megállapítható, ez a kiadvány Brassóban készült, Benkner János főbíró idejében, a bizánci időszámítás szerint 7065-ben, vagyis i. sz. 1557-ben, Oprea Logofătul és Coresi diakonus műhelyében. Nyomtatványunk az 1903-ban megjelent Bianu—Hodoş-féle Bibliografia románescă veche-ben természetesen még nem szerepel.

2°, az említett román leírás szerint 164 sztl. lev., 21, cirillbetűkkel számozott füzetben. A füzetek — az első kettőt és az utolsót kivéve, amelyeknek a terjedelme a csonka példányról készült film alapján nem volt tisztázható — nyolclevelesek. Fekete-vörös nyomású, ízléses kiadvány, szép fonatos kezdőbetűkkel és kisebb-nagyobb fametszetes díszítványokkal, amelyekben itt-ott Havasalföld címere is szerepel.

(Jelzete: RMK II. 72a)

20.

KOLOZSVÁR 1558.

[*Dávid Ferenc*]: APOLOGIA | ADVERSVS MALEDI- | CENTIAM, ET CALVM- | NIAS FRANCISCI STANCARI, | iusu & voluntate omnium | Docentium coelestem do- | ctrinam incorruptè in Ec- | clefijs Tran- | fyluani- | cis conscripta. | PER MINISTROS EC- | clefiae Claudiopolitanae in ea- | dem Tranfyluania. | REGVLA IVDICII. | j. Iohan. 4. | Omnis Spiritus, qui Iefum | foluit, ex Deo non eft. | CLAVDIOPOLI | Anno Domini, M.D.LVIII.—Kolophon: CLAVDIOPOLI | In Officina Georgij Hoffgreuij. | Anno, D. M.D.LVIII.

4°, A⁴—F⁴ G² = 26 sztl. lev. — János Zsigmondhoz, Magyarország választott királyához szóló verses ajánlással. Az anonim munka szerzőségét illetőleg ld. Zoványi Jenő: Cikkei a „Theologiai lexikon” részére a magyarországi protestantizmus történetéből. Bp. 1940. 94. l. A példány beszerzésének körülményeit illetőleg ld. Magyar Könyvszemle 1912. U. F. 20. köt. 263. l. és 1913. U. F. 21. köt. 198. l.

(Jelzete: RMK II. 76a)

21.

NÉMETÚJVÁR 1584.

Frischlin, Nikodemus: DE RATIONE | INSTITVEN- | DI PVERVM, AB | ANNO AETATIS SEXTO | & septimo, ad annum vñq[ue] deci- | mum quartum: ita vt praeter duas, | aut tres maternas linguas, etiam | Latinam discat rectè loqui, & scri- | bere: Graecam verò mediocriter | intelligere: infuperq[ue] rudimen- | ta Dialecticae & Rhetoricae ad | vñum scribendi con- | ferre. | *Nicodemus Frischlinus*. | GYSSINGAE, | Excudebat Ioannes Manlius, | M.D.LXXXIII.

8°, A⁸—B⁸ = 16 sztl. lev. — Batthyány Boldizsár fiához, Ferenchez intézett verses ajánlással (a címlap versoján), továbbá az olvasóhoz, Kiselius Jánoshoz, Györgyhöz és Vitushoz, valamint Scheyer Ferenchez intézett versekkel (a nyomtatvány végén).

(Jelzete: RMK II. 184a)

Cebanius Ábrám: CYGNEA | CANTIO | DOMINO DEO NOSTRO |
 Jezu Chrifto: unico Regni Sanctorum Haeredi: Perenni | Vitae fonti:
 tryumphanti mortis Victori; aeterno beatarum | animarum hospiti: | SACRA
 & | Illultriffimae Dominorum Magnatum & Nobilium | Incltyti Comi-
 tatús Scepuſiensis Univerſitati | *Nec non* | *Liberae ac Regiae Civitatis Leucho-*
vienj: *Reipub*: *ob puritatem* | *verbi DEI, Florentiffimae.* | *Simul atq[ue]* *Lib*: &
Reg: *Civitati Breznobanya vetuſtiſſimae.* | PER | ABRAHAMUM CEBANI
 JURATUM | ejuſdem Comitatus ab Annis jam XXVIII. in- | ter Varias
 rerum, temporum & morum viciffitudi- | nes conſtantem, & fideliffimum
 ufq; adhuc, | NOTARIUM. | Jam verò, hujus amaritudinis Vitae & exanth-
 latorum labo- | rum pertefum, in beatam illam Regionem viventium |
 emigrare & eſſe cum Chrifto deſide- | rantem. | *Dominis Dn*: *Patronis* &
fautoribus ſuis | Memoriae ſui & ſuorum ergò, humilime [|] occenta, |
 dicata & reſicta. — A nyomtatvány végén: *LEUTSCHOVIAE.*

4°, A—C ív, 12 sztl. lev. Üdvözlő verseket írtak hozzá: Michael Okolicznay ab Okoliczná, M. Johannes Windisch, Leutsch. Scholae patr. Rector, Josephus Alauda, Leutsch. Scholae patriae Conrector, Georgius Fabricius, Petrus Dingisch, Scholae Leutsch. Colleg. 3. Classis, Adamus Nicorus, Philos. Baccalaureus. Az üdvözlő versek is latin nyelvűek.

Amint a címlapról kitűnik, Cebanius ekkor már 28 éve volt Szepes vármegye jegyzője. Jegyzői működésének kezdete nem ismeretes ugyan, annyit azonban tudunk, hogy 1612-ben már jegyző volt. Ebben az évben jelent meg ugyanis egy üdvözlő verse, Mihályko János Hét prédikáció az Isten fiainak örök életéről c., Bártfán kiadott munkájához, ahol „Juratus Notarius Comitatus Scepuſien[isis]”-nek nevezi magát. Így ez a munkája legkésőbb 1640-ben jelenhetett meg. Az őt üdvözlő verssel köszöntő Windisch Jánosról tudjuk, hogy 1633-tól vagy 1634-től 1643-ig volt a lőcsei iskola rektora. (Ld. Klein, Johann Samuel: Nachrichten von den Lebensumständen und Schriften evangelischer Prediger in allen Gemeinen des Königreichs Ungarn. Leipzig — Ofen 1789. 1. köt., 451—453. l.) Így megállapíthatjuk, hogy Cebanius e munkája 1633—1640 között jelent meg. A lőcsei nyomda vezetője ebben az időben Brewer Lőrinc volt, úgyhogy ez a könyvecske az ő kiadványának tekinthető.

A leírt munka a Todoroszku—Horváth Könyvtár példányaként került könyvtárunk állományába.

(Jelzete: RMK II. 2036a)